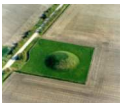

Gemeentelijke monumentenlijst Moerdijk

Beoordelingskader

Rapportnummer: V996
Projectnummer: V11-2286
ISSN: 1573 - 9406
Status en versie: Definitief 2.1
In opdracht van: Gemeente Moerdijk
Rapportage: B.A. Brugman/W.A.M. Hensing
Plaats en datum: Amersfoort, 7-5-2012

Niets uit dit werk mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze dan ook, daaronder mede begrepen gehele of gedeeltelijke bewerking van het werk, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Vestigia BV

Projectgegevens		
Initiatief	Opstellen gemeentelijke monumentenlijst	
Toponiem	Moerdijk	
Locatie	Gemeente Moerdijk	
Plaats	Fijnaart, Heijningen, Helwijk, Klundert, Langeweg, Moerdijk, Noordhoek, Standdaarbuiten, Willemstad, Zevenbergen en Zevenbergschen Hoek	
Gemeente	Moerdijk	
Provincie	Noord-Brabant	
Opdrachtgever	Gemeente Moerdijk	
Contactpersoon opdrachtgever	B. Oudhuis, A. Möhlmann	
Oppervlakte plangebied	Ca. 180 km ²	
Huidig grondgebruik	Divers	
Onderzoeksmelding	N.v.t.	
Soort onderzoek	Cultuurhistorisch onderzoek	
RD-hoekcoördinaten van het plangebied	84.107 402.343	108.149 414.742
Kaartblad (1:25.000)	43E, 43F, 43G, 43H, 44A, 44C	
Uitvoerder en documentatie	Vestigia BV <i>Archeologie & Cultuurhistorie</i>	
Projectleider	Drs W.A.M. Hessing	
Projectmedewerkers	Drs B.A. Brugman MSc (historisch geograaf)	
Gecontroleerd door	drs W.A.M. Hessing	d.d. 05-04-2012
Geaccordeerd door	Gemeente Moerdijk, dhr. B. Oudhuis	d.d. 12-04-2012

Inhoudsopgave

1	Aanleiding.....	5
2	Inleiding.....	5
3	Beoordelingskader	5
	Literatuur.....	9
	Bijlagen.....	11

1 Aanleiding

Voorliggend document is opgesteld in het kader van de inventarisatie van de gemeentelijke monumentenlijst voor de gemeente Moerdijk. Het beoordelingskader vormt een onderdeel van dit project en is vooraf vastgesteld door het college. Daarom is het beoordelingskader als apart rapport verschenen. Het zal echter ook worden verwerkt in de uiteindelijke rapportage “Gemeentelijke monumentenlijst Moerdijk” (Vestigia-rapport V991), waarin ook een toelichting op het gehele project is opgenomen.¹

2 Inleiding

In het kader van de inventarisatie van de gemeentelijke monumentenlijst voor de gemeente Moerdijk is op basis van vijf vooraf vastgestelde waarderingscriteria een beoordelingskader opgesteld. De vijf vooraf vastgestelde criteria worden genoemd in de: “*Richtinggevende notitie: Uitgangspunten om te komen tot gemeentelijk monumentenbeleid, juni2011*”. Hierin staat de volgende paragraaf:

Waarderingscriteria:

Om de gronden vast te leggen op basis waarvan gemeentelijke monumenten worden aangewezen zijn waarderingscriteria nodig. Uitgangspunt is dat de waardering is gebaseerd op het exterieur. Waardering vindt plaats op basis van een aantal thema's, die zijn vastgelegd in het beleidsplan Kunst en Cultuur 2008-2012: silhoueteffect, ligging, vorm, cultuurhistorie en functie. Deze waarderingscriteria zullen met behulp van externe expertise definitief worden uitgewerkt, en deze uitwerking zal worden vastgesteld door het college. Daarbij zal mogelijk ook een grens worden gesteld aan de ouderdom van het gemeentelijk object.

De vijf criteria: silhoueteffect, ligging, vorm, cultuurhistorie en functie worden verder uitgewerkt en vertaald naar een beoordelingskader. Eerst volgt een korte toelichting op het beoordelingskader.

3 Beoordelingskader

Voor het aanwijzen van objecten als monument speelt de waardering een leidende rol. De monumentale waarden van het betreffende object moeten eerst helder en eenduidig vastgesteld worden. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) heeft een standaard ontwikkeld voor de waardering van bouwkunst. Het Monumentenhuis Brabant verwijst op haar website ook naar deze standaard als het gaat om de waardering van gemeentelijke monumenten.² Daarnaast worden in de “Handreiking Cultuurhistorie in m.e.r. en MKBA (2008)” in opdracht van de RCE diverse waarderingscriteria voor historische (steden)bouwkunde genoemd. Tenslotte zijn er veel voorbeelden van gebruikte criteria bij inventarisaties van gemeentelijke monumenten, maar ook bijvoorbeeld de criteria die zijn gebruikt bij het opstellen van de zogenaamde “MIP-lijsten”.

Het beoordelingskader gaat uit van de vijf criteria, vervolgens is de verdere uitwerking en detaillering in eerste instantie gebaseerd op de globale methode die door de gemeente Moerdijk is gebruikt voor de preselectie van de 32 objecten.³ Daarnaast zijn ook de bovenstaande bronnen verwerkt in het beoordelingskader en gespecificeerd voor de gemeente Moerdijk. Om zo tot een helder en eenduidig beoordelingskader te komen. Dit betekent echter dat het hieronder voorgestelde kader iets afwijkt van het gebruikte kader voor de preselectie.

¹ Dit rapport wordt in 2012 verwacht.

² <http://www.monumentenhuisbrabant.nl/>

³ De preselectie is uitgevoerd door de gemeente Moerdijk in 2010 op basis van de vijf criteria middels een globale puntentoekening. Bij de preselectie zijn lokale deskundigen betrokken geweest en is voor een evenwichtige ruimtelijke spreiding van de objecten gekozen.

In de volgende tabel volgt een korte toelichting op de vijf criteria, die ieder weer uit een aantal subcriteria bestaan.

	CRITERIA	SUBCRITERIA	OMSCHRIJVING	PUNTEN (MAX)
ZICHTBAARHEID	Silhoueteffect	Silhoueteffect	Hierbij gaat het om de zichtbaarheid van het silhouet van het object op afstand. Dit geeft het object een bijzondere, beeldbepalende betekenis voor het aanzien van zijn omgeving.	6
	Ligging	Situationele waarde Ensemblewaarde	Hierbij gaat het om de markante ligging van het object en/of de bijzondere ligging in relatie tot zijn omgeving van het object.	6
	Vorm	Representativiteit Esthetische waarde Materiaalgebruik en ornamentiek Gaafheid/herkenbaarheid Zeldzaamheid	De vorm van het object geeft de architectuur- en kunsthistorische waarden weer.	15
BETEKENIS	Cultuurhistorie	Cultuurhistorische waarde Innovativiteit Herinneringswaarde	De cultuurhistorische waarden worden bepaald door ontwikkelingen waarvan het object een uitdrukking. Daarnaast geven de innovatieve waarde en de herinneringswaarde het object een bijzondere cultuurhistorische waarde.	15
	Functie	Authenticiteit	De functie van het object geeft het belang van het object als nog goed herkenbare uitdrukking van de oorspronkelijke of een belangrijke historische functie weer.	6

Tabel 1: Toelichting op de waarderingscriteria en -subcriteria.

De eerste drie criteria bepalen de zichtbaarheid van het object, de laatste twee criteria geven het object een betekenis.

Het object zal op ieder subcriterium worden gewaardeerd. Vervolgens kan per (hoofd)criterium een score worden bepaald. Voor ieder subcriterium kunnen vier mogelijke waarden worden toegepast: geen, laag, middel of hoog. Om tot een gewenste evenwichtige waardering te komen, hebben de diverse criteria een bepaalde weging meegekregen. Dit betekent dat de punten die een object per subcriterium kan krijgen worden bepaald door de score keer de weging ('score x weging'). Wanneer een object bijvoorbeeld op het silhoueteffect een score 3 krijgt (hoog) worden dat 6 punten omdat dit object een wegingsfactor 2 heeft ($3 \times 2 = 6$).⁴

De ligging en het silhoueteffect bepalen samen de opvallende ligging en herkenbaarheid van een afstand van een object, hieraan kunnen samen maximaal 12 punten worden toegekend (voor silhoueteffect 6 en

⁴ Een ingevuld voorbeeld is opgenomen in bijlage 2.

voor ligging 6 punten).⁵ Daarnaast wordt de zichtbaarheid van het object bepaald door de vorm, deze weegt iets zwaarder omdat de vorm (de architectuur- en kunsthistorische waarden) de uitstraling van het object bepaalt, hieraan kunnen maximaal 15 punten worden toegekend. Samen kunnen dat maximaal 27 punten zijn voor de zichtbaarheid van het object. Dat is iets meer dan in totaal aan de betekenis van een object kan worden toegekend, namelijk maximaal 21 punten. Deze 21 punten zijn verdeeld over cultuurhistorie 15 punten en functie 6 punten. Dit omdat het criterium cultuurhistorie een veel breder spectrum dekt, behalve de cultuurhistorische waarden gaat het ook om innovativiteit en herinneringswaarde. De betekenis van een object is vooral voor de lokale geschiedenis van belang en zeer toepasselijk bij gemeentelijke monumenten.

Het doel van het toekennen van punten is om op een transparante manier inzicht te verschaffen in de rangorde van de 32 objecten op basis van hun waardestelling. Het puntensysteem kan in de toekomst ook gebruikt worden voor de selectie en waardering van andere gemeentelijke monumenten. Bij de waardestelling in punten hoort tevens het vaststellen van de grenswaarde. De grenswaarde(n) is de ondergrens waarboven een object als voldoende waardevol c.q. monumentwaardig kan worden aangemerkt. Een object kan maximaal 48 punten krijgen. De grenswaarde wordt vastgesteld op 20 punten. Dit betekent dat objecten met 20 of meer punten als monumentwaardig worden aangemerkt.⁶ Deze grenswaarde kan gedurende het inventarisatieproject, in overleg met de gemeente, nog aangepast worden op basis van de uitkomsten van de inventarisatie. De gemeente Moerdijk kan zo grip houden op de beleidsmatige en operationele consequenties van de indeling. Vestigia zal hierover adviseren.

⁵ Voor een gedetailleerde puntentoekening en weging zie het beoordelingskader (*bijlage 1*).

⁶ Voor de procedure voor aanwijzing tot gemeentelijk monument wordt verwezen naar de Erfgoedverordening gemeente Moerdijk 2012 (ten tijde van dit schrijven nog niet vastgesteld).

Literatuur

BOONSTRA, M.K./B.A. BRUGMAN/W.A.M. HESSING, (VERWACHT) 2012: Gemeentelijke monumentenlijst Moerdijk, Amersfoort (Vestigia-rapport V991).

GEMEENTE MOERDIJK, 2011: *Richtinggevende notitie: Uitgangspunten om te komen tot gemeentelijk monumentenbeleid, juni2011 (gemeente Moerdijk)*.

GOOGLEMAPS WEBSITE, GERAADPLEEGD APRIL 2012: www.googlemaps.com

KOLMAN, C/B. OLDE MEIERINK/R. STENVERT/N. REIJS/T. KAPPELHOF/B. KOOIJ, 1997: Monumenten in Nederland. Noord-Brabant, Zwolle.

MONUMENTENHUIS BRABANT WEBSITE, GERAADPLEEGD APRIL 2012: <http://www.monumentenhuibrabant.nl/>

RIJKSDIENST VOOR HET CULTUREEL ERFGOED (RCE) WEBSITE, GERAADPLEEGD APRIL 2012: www.cultureelerfgoed.nl

WITTEVEEN+BOS, 2008: Handreiking Cultuurhistorie in m.e.r. en MKBA.

Bijlagen

- Bijlage 1: Uitwerking van het beoordelingskader
Bijlage 2: Illustratief voorbeeld van de uitwerking van het beoordelingskader

Bijlage 1: Uitwerking van het beoordelingskader

WAARDERINGSKRITERIA	SUBCRITERIA	OMSCHRIJVING PARAMETERS	VOORBEELD	SCORE	WEGING
Silhoueteffect	silhouetwaarde	Bijzondere, beeldbepalende betekenis van het object voor het aanzien van zijn omgeving, wijk, stad/dorp of streek	Een kerkgebouw die de 'skyline' van een dorp bepaalt	0;1;2;3 (geen;laag;middel;hoog)	2,0
<i>0-6 (Silhoueteffect)</i>					
Ligging	ensemblewaarde	bijzondere betekenis van het object wegens de hoogwaardige kwaliteit van de bebouwing in relatie tot de historisch-ruimtelijke context	In relatie tot bijvoorbeeld historisch stedenbouwkundige structuur, groenvoorzieningen, wegen, water, bodemgesteldheid en/of archeologie	0;1;2;3 (geen;laag;middel;hoog)	0,5
		betekenis van het object als essentieel (cultuurhistorisch, functioneel en/of architectuurhistorisch en visueel) onderdeel van een complex	Een tuinhuisje als onderdeel van een landgoed of een woning uit een rijtje gelijke woningen	0;1;2;3 (geen;laag;middel;hoog)	0,5
	situationelewaarde	Markante ligging	Aan een centraal plein of op een verhoging	0;1;2;3 (geen;laag;middel;hoog)	0,5
		bijzondere betekenis van het object wegens de wijze van verkaveling/inrichting/voorzieningen	het object maakt deel uit van een gebied met een grote continuïteit, waardoor het historisch patroon van verkaveling, wegen en waterlopen goed geconserveerd is gebleven	0;1;2;3 (geen;laag;middel;hoog)	0,5
<i>0-6 (ligging)</i>					
Vorm	representativiteit	bijzonder belang van het object voor de geschiedenis van de architectuur en/of bouwtechniek en/of het oeuvre van een bouwmeester, architect ingenieur of kunstenaar;	Naar ontwerp van een (lokale) architect	0;1;2;3 (geen;laag;middel;hoog)	1,0
	esthetische waarde	belang van het object wegens de hoogwaardige esthetische kwaliteiten van het ontwerp;	vormlogica/verschijningsvorm (beeld): bouwmassa, gerichtheid, geleding, kleur, symmetrie	0;1;2;3 (geen;laag;middel;hoog)	1,0
	materiaalgebruik en ornamentiek	belang van het object wegens het bijzondere materiaalgebruik, de ornamentiek en/of monumentale kunst;	Het object is voorzien van bijzondere ornamenten	0;1;2;3 (geen;laag;middel;hoog)	1,0
	gaafheid/herkenbaarheid	belang van het object wegens de materiële, technische, constructieve en/of architectonische gaafheid en/of herkenbaarheid;	Het object is nog in goede staat	0;1;2;3 (geen;laag;middel;hoog)	1,0
	zeldzaamheid	belang van het object/complex wegens absolute zeldzaamheid in architectuurhistorisch, bouwtechnisch, typologisch of functioneel opzicht;	Een (regionaal of lokaal) zeldzaam object	0;1;2;3 (geen;laag;middel;hoog)	1,0
<i>0-15 (vorm)</i>					
Cultuurhistorie	cultuurhistorische waarde	belang van het object als bijzondere uitdrukking van (een) culturele, sociaaleconomische, bestuurlijke/beleidsmatige, geestelijke, geografische, landschappelijke, historisch-ruimtelijke, technische en/of typologische ontwikkeling(en);	Noodwoningen gebouwd in het kader van de wederopbouw	0;1;2;3 (geen;laag;middel;hoog)	2,0
	innovativiteit	belang van het object wegens innovatieve waarde of pionierskarakter;	De eerste woning van een kern	0;1;2;3 (geen;laag;middel;hoog)	1,0
	herinneringswaarde	belang van het object wegens bijzondere herinneringswaarde.	Een object dat herinnert aan de watersnood	0;1;2;3 (geen;laag;middel;hoog)	2,0
<i>0-15 (cultuurhistorie)</i>					
Functie	authenticiteit	belang van het object als nog goed herkenbare uitdrukking van de oorspronkelijke of een belangrijke historische functie;	Een voormalig raads-/gemeentehuis	0;1;2;3 (geen;laag;middel;hoog)	2,0
<i>0-6 (functie)</i>					

Bijlage 2: Illustratief voorbeeld van de uitwerking van het beoordelingskader. Score op basis van een globaal bureauonderzoek grotendeels gebaseerd op het monumentenuittreksel (RCE), de beschrijving uit Kolman et al. 1997 en GoogleMaps (inclusief streetview), als illustratief voorbeeld van de uitwerking van het beoordelingskader voor gemeentelijke monumenten (dit vervangt niet de status, beschrijving of waardering van het rijksmonument zoals deze is opgenomen in het rijksmonumentenregister).*

WAARDERINGSCRITEIA	SUBCRITERIA	OMSCHRIJVING PARAMETERS	SCORE	WEGING	PUNTEN	REDENGEVENDE OMSCHRIJVING
Silhoueteffect	silhouetwaarde	Bijzondere, beeldbepalende betekenis van het object voor het aanzien van zijn omgeving, wijk, stad/dorp of streek	2	2,0	4,0	Middel, een groot opvallend huis, het bepaalt echter niet de 'skykline' van Willemstad.
			<i>0-6 (Silhoueteffect)</i>		<i>4,0</i>	
Ligging	ensemblewaarde	bijzondere betekenis van het object wegens de hoogwaardige kwaliteit van de bebouwing in relatie tot de historisch-ruimtelijke context	3	0,5	1,5	Hoog, als vroeg onderdeel van de nagenoeg onaangetaste structuur van de vestingstad.
		betekenis van het object als essentieel (cultuurhistorisch, functioneel en/of architectuurhistorisch en visueel) onderdeel van een complex	3	0,5	1,5	Hoog, het Mauritshuis is een complex: hoofdgebouw, brigadierswoning (beschermd) en de jongere affuitenloods en opslagplaats.
	situationelewaarde	Markante ligging	2	0,5	1,0	Middel, het gebouw ligt op een omsloten plein.
		bijzondere betekenis van het object wegens de wijze van verkaveling/inrichting/voorzieningen	1	0,5	0,5	Laag, in de stedenbouwkundige structuur van de vestingstad is de oorspronkelijke structuur van het voorstraatdorp Ruigenhil bewaard gebleven (Voorstraat met kerkring en de twee achterstraten Groenstraat en Achterstraat). Het Mauritshuis valt buiten deze straten, maar tast de oorspronkelijke structuur niet aan.
			<i>0-6 (ligging)</i>		<i>4,5</i>	
Vorm	representativiteit	bijzonder belang van het object voor de geschiedenis van de architectuur en/of bouwtechniek en/of het oeuvre van een bouwmeester, architect ingenieur of kunstenaar;	2	1,0	2,0	Middel, vermoedelijk is het Hof ontworpen door de bouwmeester van de Stadhouder, Melchior van Herbach, die ook in het stijl zeer verwante raadhuis van Klundert bouwde.
	esthetische waarde	belang van het object wegens de hoogwaardige esthetische kwaliteiten van het ontwerp;	3	1,0	3,0	Hoog, het hoofdgebouw is een groot tweebeukig dwars huis (gericht op de Hofstraat) onder zadeldaken tussen trapgevels; de maniëristische voorgevel wordt op de begane grond geleed door gekoppelde pilasters en heeft korfbogen boven de vensters; op de verdieping zijn de pilasters gereconstrueerd; symmetrische gevelindeling. De brigadierswoning is een kleiner gebouw met trapgevels.
	materiaalgebruik en ornamentiek	belang van het object wegens het bijzondere materiaalgebruik, de ornamentiek en/of monumentale kunst;	3	1,0	3,0	Hoog, er zijn diverse sieronderdelen in het gebouw verwerkt, zoals bogen, cartouche-ornamenten en een fronton.
	gaafheid/herkenbaarheid	belang van het object wegens de materiële, technische, constructieve en/of architectonische gaafheid en/of herkenbaarheid;	2	1,0	2,0	Middel, de gebouwen zijn in zeer goede staat, echter niet geheel origineel. In de 18e eeuw zijn de kruiskozijnen vervangen door grote houten kozijnen. In 1968-73 heeft een ingrijpende reconstructie plaatsgevonden (de achterste beuk en de brigadierswoning werden nieuw ongetrokken).
	zeldzaamheid	belang van het object/complex wegens absolute zeldzaamheid in architectuurhistorisch, bouwtechnisch, typologisch of functioneel opzicht;	3	1,0	3,0	Hoog, zeldzaam object vooral in achitectuurhistorisch en functioneel opzicht.
			<i>0-15 (vorm)</i>		<i>13,0</i>	
Cultuurhistorie	cultuurhistorische waarde	belang van het object als bijzondere uitdrukking van (een) culturele, sociaaleconomische, bestuurlijke/beleidsmatige, geestelijke, geografische, landschappelijke, historisch-ruimtelijke, technische en/of typologische ontwikkelinge(n);	2	2,0	4,0	Middel, het gebouw is een uitdrukking van vooral een bestuurlijke ontwikkeling ontwikkeling.
	innovativiteit	belang van het object wegens innovatieve waarde of pionierskarakter;	0	1,0	0,0	Geen
	herinneringswaarde	belang van het object wegens bijzondere herinneringswaarde.	3	2,0	6,0	Hoog, Willem van Oranje liet in 1583 'Ruigenhil' versterken tot vesting, na zijn dood liet zijn zoon Prins Maurits de vesting uitbreiden tot zijn huidige vorm en kreeg het de officiële naam Willemstad. In 1623 liet Prins Maurits het Mauritshuis (Prinsenhof) bouwen. Het Mauritshuis herinnerd aan het ontstaan van de vesting en de band tussen Willemstad en de Oranjes.
			<i>0-15 (cultuurhistorie)</i>		<i>10,0</i>	
Functie	authenticiteit	belang van het object als nog goed herkenbare uitdrukking van de oorspronkelijke of een belangrijke historische functie;	3	2,0	6,0	Hoog, behalve als verblijf voor prins Maurits heeft het gebouw ook gediend als ambtswoning voor de gouverneur van Willemstad en als stadhuis van Willemstad.
			<i>0-6 (functie)</i>		<i>6,0</i>	
TOTAAL			<i>0-48 (totaal)</i>		<i>37,5</i>	Het Mauritshuis scoort op alle onderdelen goed tot zeer goed en is monumentwaardig.

* GoogleMaps: www.googlemaps.com

Kolman, C/B. Olde Meierink/R. Stenvert/N. Reijs/T. Kappelhof/B. Kooij, 1997: *Monumenten in Nederland. Noord-Brabant*, Zwolle.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE): www.cultureelerfgoed.nl